

***THE HISTORY OF SOCIAL WORK IN THE ROMANIAN COUNTRIES IN THE MIDDLE AGES. ROLE OF THE STATE***

**Sorin Bulboacă, Assist. Prof. , PhD., "Vasile Goldis" University of The West, Arad**

*Abstract: Our research focuses on documentary and narrative based medieval sources (including unpublished archival) on highlighting and explaining some major social issues in Transylvania and Banat in the Middle Ages: the role of hospital-asylum who provide social assistance to disadvantaged and marginalized and effective ways in which the social protection. Hospital – asylum from the Middle Ages was considered an ecclesiastic The purpose of this paper is to present and explain the role of social support institution reign in Romanian Land and Moldova, in the Middle Ages, based on documentary and narrative medieval sources. This paper addresses not only historians, but also social workers, sociologists, revealing fragments of social life, community, less known. In the Middle Ages Romanian crowd of crippled, maimed, lame, lame, blind, at the margins of society, living in the calyx, not paying tribute, but listening to a staroste, inhabited huts and pits around the city. Moreover, the calyx was the oldest organizations established under the aegis of the state in order to distribute funds from the charity to the poor public. The calyxes were organized into guilds, having before them a staroste. Another institution managing the problems of poor countries were Hospices Romanian. In 1565 it recorded material available in matte hospice Mataul de Jos, near the town of Campulung - Muscel. Calyx social guilds were improving society, depending on the church but were allowed to reign. Functional mercy rule and Mr. provide location to build huts and a few dollars per month from royal treasury. Calyx (mișeii) were beggars, disabled or sick poor and without family, people at the margins of society, charity beneficiaries. Number of members of a guild of beggars Romanian Country varied depending on the decision rule (usually between 11 and 29).*

*It is noted that rulers who developed and funded social work have encouraged laziness and social dependence, the countless legends showing punishment (cutting nose impaled reference to salty) not only to those who also enjoyed unfair advantages but those who got used to live in charity. In the Middle Ages, Romanian and Moldovan country, he supported measures to assist the poor coherence: the administrative control of the poor and homeless (especially in cities); ban on public begging for beggars valid, able to work and authorizations ("Book of Peace") begging for the disabled; supervision of children beggars by placing them as apprentices to learn a trade; welfare for the poor sick or disabled; able-bodied poor (who could work) and enjoyed its benefits if the income was not sufficient to support the family; organizing funerals for the poor etc.*

***Keywords: social work, poor people, persons with disabilities, state, beggars***

Cercetarea noastră se focalizează, pe baza izvoarelor documentare și narative medievale, asupra prezentării și explicării rolului instituției domniei în susținerea asistenței sociale în Țara Românească și Moldova, în veacurile XIV-XVII.

Care sunt instituțiile care susțin protecția socială în Țările Române în epoca medievală? Există politici coerente ale statului medieval care vizează asistența socială a persoanelor și grupurilor aflate în dificultate? Cine sunt beneficiarii asistenței sociale în Țările Române în Evul Mediu? Sunt întrebări la care încercăm să oferim un posibil răspuns, prin lucrarea de față. Lucrarea se adresează nu numai istoricilor, ci și asistenților sociali, sociologilor, dezvăluind fragmente de viață socială, comunitară, mai puțin cunoscute.

Hrisoavele slave medievale emise în Țara Românească menționează săracii sub doi termeni: **siraku** (până pe la 1470) și **siromahu** (după 1470, cu numeroase atestări).<sup>1</sup> Istoricul Constantin C. Giurescu a studiat semnificația celor două cuvinte (**siraku** și **siromahu**) în limba slavă veche și în limbile slave moderne, remarcând sensurile lor: orfan, sărman, lipsit, sărac (pauper)<sup>2</sup>.

Hrisoavele vor înlocui apoi termenii sărac-siromah cu termenii **mișel- calic**, care îi desemnau pe cei lipsiți de orice posibilități materiale, pe săraci în general. Mișel a însemnat la început lepros, adică purtător al unei boli cumplite – semn al comiterii unui păcat grav- ce trebuia izolat, căci era înfiorător la înfățișare, nutrea gânduri ucigașe și era un pericol public. Ulterior, bolnavul de lepră va fi numit **gubav**. Mișel pare să fi însemnat la un moment dat „infirm care trăiește din mila publică”<sup>3</sup>. Infirmitatea fizică era cea care condiționa, de multe ori ”sărăcia” (incapacitatea de a munci) și apoi traiul din mila altuia. Ulterior, termenul **mișel** designa un om sărac, trăind în mizerie<sup>4</sup>.

Scutirile de dări acordate săracilor și infirmilor, scoaterea de la biruri a breslelor de mișei și calici, chiliile zidite pe lângă mănăstiri și biserici (ctitorii domnești adesea) și destinate infirmilor, subvențiile sub diverse forme atestate în condicile domnești, au făcut din statul medieval un partener tot mai activ al Bisericii și al credincioșilor în ajutorarea săracilor<sup>5</sup>. Infirmitățile și văduvele sărace erau scoși din cîșta satelor, neplătind nici o dare către stat<sup>6</sup>. Breslele calicilor și mișelilor erau autorizate de instituția centrală a statului, fiind beneficiare ale unor privilegii și imunități atestate încă din veacul al XV-lea<sup>7</sup>.

### **Rolul domniei în asistența socială în Țara Românească**

Un document din Țara Românească, din anul 1365 atestă crearea de către domnie, la **Mațul de Jos**, lângă orașul Câmpulung, a unui sat special (**calicie**) destinat adăpostirii persoanelor aflate în situații de risc social: orbi, gârbovi, șchiopi, ologi etc. Referiri la acest sat – Mațul- întâlnim și într-un document din 1639, din vremea lui Matei Basarab, care scutește satul respectiv de obligațiile fiscale față de domnie<sup>8</sup>. O altă așezare de calici a apărut la București, sub mlaștina Dâmboviței, în veacul al XV-lea, caliciile fiind conduse de un staroste, numit de domn. Acestea erau susținute din taxele vamale, din taxele de divorț și cutia milei. De altfel, **caliciile** au fost cele mai vechi organizații constituite sub egida statului cu scopul de a distribui celor săraci fonduri provenite din caritatea publică. Caliciile au fost organizate sub forma breslelor, având în fruntea lor un staroste. Caliciile sunt întâlnite ca instituții de asistență socială atât în Țara Românească cât și în Moldova<sup>9</sup>.

<sup>1</sup> Dan Horia Mazilu, *Lege și fărădelege în lumea românească veche*, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 45.

<sup>2</sup> Constantin C. Giurescu, *Despre sirac și siromah în documentele slave muntene*, în ”Revista Istorică”, XIII, nr. 1-3, 1927, p. 23-43.

<sup>3</sup> Dan Horia Mazilu, *op.cit.*, p. 46.

<sup>4</sup> V. Costăchel, A. Cazacu, Petre P. Panaitescu, *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, Editura Științifică, București, 1957, p. 168.

<sup>5</sup> Dan Horia Mazilu, *op. cit.*, p. 58.

<sup>6</sup> Ligia Livadă – Cadeschi, *Fețele sărăciei. O istorie a cuvintelor*, în ”Revista de istorie socială”, I, 1996, p. 56.

<sup>7</sup> Bogdan Alexandru Halic, *Civilizația tradițională românească în secolele XIV-XVI*, în \*\*\**Istoria Românilor* (tratat), vol. IV, ediția a II-a revăzută și adăugită, coord. acad. Ștefan Ștefănescu, acad. Camil Mureșanu, acad. Ioan Aurel Pop, Editura Enciclopedică, București, 2012, p. 752.

<sup>8</sup> Doru Buzducea, *Aspecte contemporane în asistența socială*, Editura Polirom, Iași, 2005, p. 42.

<sup>9</sup> *Ibidem.*, p. 42-43.

În Țara Românească, **Vlad Țepeș (1456-1462)** reprezintă o excepție, luând măsuri aspre împotriva leneșilor și **cerșetorilor**, domnul nefiind preocupat să adopte măsuri de protecție socială: ”...și pe deasupra că a strâns la un strălucit ospăț pe toți cerșetorii și leneșii, pe cei chinuiți de boală și de soartă, pe cei bătrâni și prăpădiți care nu mai erau buni la nimic, apoi când erau îmbuibăți de mâncare și de vin, i-a nimicit dându-le foc...”<sup>10</sup>.

Calicilor vâlceni, domnitorul **Neagoe Basarab (1512-1521)** le-a dăruit moșia Licura, amintită încă de la 1440 și apoi, la 1580. La 24 iulie 1524, efemerul domn al Țării Românești, **Vladislav al III-lea**, a dăruit bolniței, adică spitalului de la mănăstirea Sâmidreni și azilului de săraci de la mănăstirea Argeș ”toate brânzeturile care se vor alege din județul Pădureț (județ astăzi dispărut), orice s-ar alege venit ca brânzeturi, sau brânză de burduf sau caș sau orice alt venit”<sup>11</sup>.

În Țara Românească, pe timpul lui **Radu de la Afumați**, în 1524, săracii erau ocrotiți la Curtea de Argeș și primeau, pe lângă locuință, hrană, îmbrăcăminte și bani, ceea ce reprezenta un program complet de asistență socială, deoarece le asigura săracilor toate trebuințele de bază. Ideea de a le oferi și o sumă de bani pentru a le asigura subzistența se regăsește astăzi ca o formă de ajutor social în întreaga Europă<sup>12</sup>. Un hrisov al lui Mircea Ciobanul din anul 1552 îi menționează pe calici, evocând un „loc al calicilor”, ”în calici, în dealul lui Micu”<sup>13</sup>. Dar raportul lui Marco Antonio Ferrari din 23 noiembrie 1552, redactat la Alba Iulia, subliniază și cruzimile domnitorului Mircea Ciobanul, față de avdversarii săi politici, inclusiv față de copii: ”...după ce a făcut să piară cumplit nenumărați bărbați și femei cu copilașii lor în brațe, pe unele care mai erau în viață punea să le spânzure de picioare și să le smulgă sânul cu cârlige de fier...”<sup>14</sup>.

Secretarul italian al domnitorului **Petru Cercel (1583-1585)**, Franco Sivori, a remarcat că a doua zi de Crăciun, în capitala țării, ”...principele dă veșminte și de mâncare tuturor cerșetorilor din oraș...”<sup>15</sup>.

**Mihai Viteazul (1593-1601)** a așezat calicii pe lângă mănăstirile din Țara Românească, spre adăpost și îngrijire, fiind în opinia marelui istoric Nicolae Iorga, un act de asanare, domnul dorind „să curețe drumurile de asemenea milogi, făcându-i folositori prin muncă la acele lăcașuri mănăstirești la care-i dăruia”. O parte din acești <sup>16</sup>. Marele istoric Nicolae Iorga considera că, în veacul al XVI-lea, o parte a calicilor proveneau din rândurile mutilaților din războaie, ca o consecință a luptelor lui Mihai Viteazul cu turcii, fiind încredințați bisericii pentru a fi adăpostiți și îngrijiți. Intrarea într-o calicie era condiționată de

<sup>10</sup> +++*Călători străini despre Țările Române*, vol. I, volum îngrijit de Maria Holban, Editura Științifică, București, 1968, p. 506.

<sup>11</sup> Cf. Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. II, ediție îngrijită de Dinu C. Giurescu, Editura All, București, 2000, p. 397.

<sup>12</sup> Doru Buzducea, *op. cit.*, p. 42.

<sup>13</sup> \*\*\**Documente privind istoria României*, Seria B, Țara Românească, veacul al XVI-lea, vol. III, Editura Academiei, București, 1951, p. 13.

<sup>14</sup> +++*Călători străini despre Țările Române*, vol. II, volum îngrijit de Maria Holban (redactor responsabil), Editura Științifică, București, 1970, p. 617.

<sup>15</sup> *Ibidem*, vol. III, volum îngrijit de Maria Holban (redactor), Editura Științifică, București, 1971, p. 11.

<sup>16</sup> Nicolae Iorga, *Calicii lui Mihai Viteazul, o nouă orânduire a lui*, în ”Analele Academiei Române”, Memoriile Secțiunii Istorice, seria a III-a, tom XXI, 1939, p. 26

existența unei anumite boli (șchiop, orb, ciung, olog, „fulgerat”, surd, beteag, nevolnic, „stricat”, „epileptic”, „gură rea”)<sup>17</sup>.

Despre calicii din București, așezați la marginea orașului, pomenește diplomatul maghiar Gyorgy Apaffy, călător în 1629 prin capitala Țării Românești. **Leon Tomșa** (1629-1632), domn într-o țară sărăcită și secătuită, poruncise să se înhame la căruțele convoiului diplomatului maghiar, în locul inexistențelor cai de poștă, caii de la cotigele milogilor (cerșetorilor)<sup>18</sup>.

Dezvoltarea protecției sociale în Țara Românească, în veacul al XVII-lea, se leagă de numele domnitorului **Matei Basarab (1632-1654)** prin ctitorirea unor așezăminte pentru protecția văduvelor și orfanilor minori. Ele pot fi considerate adevărate instituții de asistență socială întrucât erau construite, susținute tehnic și financiar de către instituția domniei. Pe la 1639, un document al lui **Matei Basarab** menționează acel „câmp al mișeilor” de lângă Câmpulung, unde tot felul de „săraci, gârbovi, șchiopi, orbi, ologi, deznodați” trăiau în bordeie din mila locuitorilor satelor din preajmă. Actul dat de cancelaria lui Matei Basarab le cerea sătenilor din Mățașul de Jos, în schimbul iertării de biruri „să aibă grijă de treaba și hrana mișeilor”.

În același an, 1639, calicii bucureșteni își aveau bordeiele în mahalaua numită Gorgan, pe dealul viitoarei mitropolii ortodoxe, într-o zonă mlăștinoasă, plină de gropi<sup>19</sup>. Le era permis să cerșească bătrânilor, bolnavilor și infirmilor, adică aceluia ce nu puteau munci pentru a-și câștiga existența, dar cuvântul lor (ca al tuturor săracilor) nu conta în fața autorităților, fiind loviți de „incapacitate juridică”. Matei Basarab avea obiceiul să ofere pomeni săracilor cu ocazia marilor praznice, a marilor sărbători creștine, fapt consemnat în 1653 de către Paul de Alep<sup>20</sup>. Dar și ruda sa, marele boier Preda Brâncoveanu, mare vornic al Țării Românești, este descris de Paul de Alep ca fiind „...foarte milostiv cu călugării și cu săracii și e bucuros să clădească biserici și mănăstiri și să contribuie la întreținerea clerului...”<sup>21</sup>.

La fel a procedat, la înscăunarea sa, noul domn al Țării Românești, **Constantin Șerban Basarab (1654-1658)**, oferind bani săracilor<sup>22</sup>. La înmormântarea doamnei Balașa, soția domnului (martie 1657), s-au împărțit bani și alimente săracilor<sup>23</sup>.

Secretarul marchizului de Nointel la ambasada franceză din Istanbul, La Croix (decedat în 1704) remarcă, în 1676, generozitatea domnilor din Țara Românească și Moldova

<sup>17</sup> Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 27-30.

<sup>18</sup> Andrei Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. IX, București, 1937, p. 296-297, doc. 236.

<sup>19</sup> Dan Horia Mazilu, *op. cit.*, p. 54.

<sup>20</sup> +++*Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 107: „...Matei vodă avea întotdeauna obiceiul să pregătească un praznic mare pentru preoți, călugări, săraci, târgoveți și pentru străini. După praznic li se împărțea tuturor o pomană...”.

<sup>21</sup> *Ibidem*, p. 216.

<sup>22</sup> *Ibidem*, p. 140-141: „...În aceeași zi, atât la dus cât și la întors, domnul a împărțit bani de argint ostașilor, săracilor...Cămărașul sau vistierul stătea lângă el și arunca bani de argint pe aceste pânze și <femeile> îi adunau și plecau...”.

<sup>23</sup> *Ibidem*, p. 174: „...După ce au îngropat-o în tinda bisericii din afara curții, s-a dat un mare praznic celor de față mari și mici și și ni s-a spus că s-au împărțit săracilor și lucrătorilor care erau de față mai bine de 10 pâini bune, tuturor săracilor pâine bună și blide cu mâncare și pahare cu vin. La a noua zi, la pomenire, s-au păstrat aceleași rânduiești...”.

care, la sărbătoarea Bobotezei (6 ianuarie) oferă copiilor orfani veșminte și bani<sup>24</sup>. Tot La Croix precizează că prohodul domnitorului mort ”se încheie împărțindu-se săracilor carne friptă, mai cu seamă de vacă, pentru care împrejurare se taie peste 50 de capete de vită...”<sup>25</sup>.

În Evul Mediu românesc, mulțimea de infirmi, ciungi, șchiopi, ologi, orbi, aflați la marginea societății, care trăiau în calicii, neplătind biruri dar ascultând de un staroste, populau bordeiele și gropile din preajma orașelor, asociindu-se cu vagabonzi (uneori străini), persoane fără căpătâi și cerșetori. Cerșetorii se așezau în fața intrării bisericilor, expunându-și rănila (unele autentice), și solicitând mila publică. Cerșetorii erau de fapt niște excluși. Insistența și chiar agresivitatea cu care cerșetorii își practicau ”meseria”, creau deseori situații dificile, care iritau oficialitățile locale. Se întâmpla adesea ca milogii să se încaiere între ei pentru locurile avantajoase de cerșit, să-și arate rănila în pridvoarele bisericilor, pentru a spori compasiunea credincioșilor<sup>26</sup>.

Alte instituții care gestionau problemele săracilor în Țările Române era **ospiciile**. În 1565 este consemnată documentar existența ospiciului de la Mățăul de Jos, lângă orașul Câmpulung – Muscel, beneficiind de danie din partea domnitorului Neagoe Basarab de moșia Licurea din Vâlcea. Statutul special al satului Mățău poate fi dovedit documentar în mod cert după 1621, fiind legat de **prezența leproșilor**. Alte informații despre existența și statutul special al Mățăului, legat de activitatea de asistență socială acordată săracilor (probabil inițial leproșilor) provin din așa –numitul „**Codex al mișeilor din Câmpulung**”, elaborat de cancelaria lui Constantin Mavrocordat la 20 octombrie 1761<sup>27</sup>.

Documentul reproduce 10 „cărți de milă” anterioare (inclusiv cea a lui Matei Basarab) și stabilește statutul satului la momentul 1761. Țăranii din Mățău datorau vistieriei domnești numai birul sau dajdia. De aici, mitropolitul primea 300 taleri/lună în contul asistării săracilor. Când banii dajdiilor întârziiau, se recomanda mitropolitului să se folosească de banii din dările popilor aflate pe seama bisericii ortodoxe. Toate documentele incluse în Codex atestă prezența mișeilor (săraci invalizi) în Câmpulung în jurul unei biserici, unele documente pomenind și chiliile în care trăiau aceștia, ceea ce evidențiază faptul că exista acolo o comunitate a săracilor bine individualizată, fie și numai prin delimitare spațială.

Pe aceeași linie a programelor sociale, un document din Țara Românească din 1686 arată că protopopul ortodox din București trebuia să prezinte vistieriei lista săracilor orașului, care primeau câte o para turcească pe zi. Valoarea monetară primită era suficientă pentru a cumpăra una sau două pâini.

### **Domnii Moldovei și protecția socială**

În Moldova, **Ștefan cel Mare (1457-1504)**, în anul 1480, a colonizat calicii, oferindu-le anumite servicii sociale (privilegiu de breaslă). La acea vreme, inițiativa domnului a reprezentat un adevărat program social de dimensiuni regionale, întrucât acoperea întreaga

<sup>24</sup>*Ibidem*, vol. VII, volum îngrijit de Maria Holban (redactor responsabil), Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980, p. 264: ”...Această ceremonie se termină cu botezul copiilor orfani, cărora domnul le dă vestminte și bani...”.

<sup>25</sup> *Ibidem*, p. 266-267.

<sup>26</sup> Dan Horia Mazilu, *op. cit.*, p 55.

<sup>27</sup> *Ibidem*, p. 52.

Moldovă<sup>28</sup>. Un catastif al calicilor, întocmit în anul 1772, prin grija mitropolitului ortodox Gheorghe, cobora începutul breslei mișeilor „de târgu de Iași” până în vremea lui Ștefan cel Mare. Breasla calicilor din Iași și-a pus în frunte un staroste, spre a-și apăra drepturile (fiind scutită de dări) și interesele, pentru a menține ordinea în comunitate și a obține bunăvoința domniei<sup>29</sup>.

Mai târziu, **Petru Rareș** (1527-1538; 1541-1546), le-a dat calicilor, în preajma anului 1530, un loc de așezare lângă Iași. I-a fixat, potrivit obiceiului, izolându-i, în afara orașului<sup>30</sup>. Deși în studiul său, Gheorghe Ghibănescu se referă consecvent la calici, de fapt el evocă **breasla mișeilor**, susținând că în Evul Mediu, din rândul acestora făceau parte și leproșii<sup>31</sup>. Breasla mișeilor și-a pus în frunte un staroste (recunoscut de domn) pentru a le apăra drepturile și interesele, deoarece mișeii erau scutiți de dări.

Raportul agentului habsburgic Ioan Belsius către Maximilian din 8 aprilie 1562, redactat în târgul Hârlău apreciază faptul că **Despot Vodă**, domn al Moldovei (1561-1563) nu a pedepsit cu mutilarea pe nimeni, de când a urcat pe tron, ceea ce arată că obiceiul domnilor era altul, acela de a pedepsi răufăcătorii muilându-i<sup>32</sup>. Raportul bailului venețian, Andrea Dandolo, din 1 mai 1562, către dogele Venetiei remarcă faptul că Despot Vodă a trimis 400 de inși la Poartă să se plângă de atrocitățile fostului domn al Moldovei, **Alexandru Lăpușeanu** (1552-1561; 1564-1568), care ar fi slujit și mutilat peste 10 000 de oameni (cifră probabil exagerată!) după bunul său plac<sup>33</sup>.

Cronicarul moldovean Grigore Ureche remarcă că domnul **Petru Șchiopul** (1574-1577, 1578-1579, 1582-1591) ”...țării era apărătoriu, spre săraci milostivu...”<sup>34</sup>. Cronicarul Ion Neculce menționează donațiile în alimente și hrană făcute de domnitorul **Istrate Dabija** (1661-1665) în Moldova săracilor, care veneau la curtea domnească, cu diverse pricini<sup>35</sup>.

O **breslă a calicilor** exista și în orașul **Roman** din Moldova, o condică a documentelor sale păstrându-se la Biblioteca Academiei Române, **fondul „Manuscrise Românești”** (cota 965). Dar un singur document din condică se referă efectiv la breasla calicilor, datând de la începutul secolului al XVIII-lea și pare a fi un hrisov de înființare a breslei, alcătuită din orbi, șchiopi și ciungi, conduși de un staroste ales dintre ei și căruia îi

<sup>28</sup> Doru Buzducea, *op. cit.*, p. 42.

<sup>29</sup> Dan Horia Mazilu, *op. cit.*, p. 53.

<sup>30</sup> Ștefan Sorin Gorovei, *Petru Rareș(1527-1538; 1541-1546)*, Editura Militară, București, 1982, p. 34.

<sup>31</sup> Gheorghe Ghibănescu, *Breasla mișeilor și locul calicilor din Iași*, în ”Ion Neculce”, buletin al Muzeului Municipal din Iași, fasc. IV, 1924 (extras), p. 1-5.

<sup>32</sup>\*\*\**Călători străini despre Țările Române*, vol. II, p. 132: ”... Ciuntiri de mădulare nu am aflat până acum să fi fost poruncite de el, decât doar bătaii, deși toată această țară poate fi numită țara schingiuților, a celor chiorâți și orbiți, a ciungilor și mutilaților, dintre care a trimis o mare mulțime la sultanul turcilor cu plângere împotriva lui Alexandru...”.

<sup>33</sup> Andrei Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. I, București, 1929, p. 211, doc. 265.

<sup>34</sup> Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediție îngrijită de Petre P. Panaitescu, Editura Minerva, București, 1987, p. 161.

<sup>35</sup> Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediție îngrijită, glosar și repere istorico-literare de Gabriel Ștrempel, Editura Minerva, București, 1986, p. 36: ”Acest domnu avea obicei, când șidea la masă și videea niscaiva oameni săraci dvorind prin ogradă, învăța de lua câte doao, trii blide de bucate din masa lui și pâine și vin și le trimitea acelor oameni acolo în ogradă, de mânca acei oameni. și zicea către boiari: D e mult or fi zvorind ei și or fi flămânzi, neavând de cheltuială” .

datorau ascultare deplină (Ligia Livada- Cadeschi)<sup>36</sup>. În secolul al XVII-lea, existau bresle de calici în Moldova, în orașele Iași și Roman.

Prima dovadă sigură a existenței **breslei calicilor din Iași** este din anul 1667, din timpul domnitorului Alexandru Iliș. Documentele păstrate până la noi sunt cuprinse într-un catastih de breaslă refăcut la 22 februarie 1772 prin îngrijirea mitropolitului ortodox al Moldovei, Gheorghe. Numărul membrilor breslei calicilor din Iași a variat în timp, cel mai ridicat (29) fiind înregistrat în vremea domniilor lui Alexandru Lăpușneanul (mijlocul veacului al XVI-lea). Veniturile membrilor breslei proveneau din mila domnească și din cerșit, fiind contabilizate de o cutie a breslei care stabilea și modalitățile de cheltuire a banilor. Conform catastihului, toți calicii erau estropiați sau bolnavi. Majoritatea documentelor din catastih păstrate se referă la întăriri și confirmări ale drepturilor breslei, fie la schimbarea staroștilor, fie la aceea a mitropoliților. Săracii nu trebuiau să cerșească decât o zi, maximum două pe săptămână.

Drepturile mișeilor și calicilor au fost recunoscute și apărute și de alți domni ai Moldovei, printre aceștia remarcându-se **Constantin Cantemir (1685-1693)** care, în anul 1686, a poruncit ca "...Nimeni dintr-alți oameni să nu aibă treabă a se amesteca peste hotarul calicilor ...și măcar de ar muri calicul din bordei, nimeni să nu intre în bordei fără de voia starostelui, ci să puie el pe cine va vroi în bordei din calici..."<sup>37</sup>.

## Concluzii

Caliciile erau bresle sociale de asanare a societății, depinzând de Biserică dar erau autorizate de domnie. Funcționau din milă domnească, fiind scutiți de dări către stat. Domnul asigura locația pentru construcția bordeielor și câțiva bani pe lună din vistieria domnească. Calicii (mișeii) erau cerșetori, săraci invalizi sau bolnavi și fără familie, oameni aflați la marginea societății, beneficiari ai milei. Numărul membrilor unei bresle de calici a variat în Țara Românească funcție de decizia domniei (de obicei, între 11 și 29).

Se remarcă faptul că domnitorii care au dezvoltat și susținut financiar asistența socială, nu au încurajat lenea și dependența socială, fiind nenumărate legende ce prezintă pedepsirea (tăierea nasului, trasul în țeapă, trimiterea la ocnă) nu doar a acelor care beneficiau nemeritat de asemenea avantaje, ci și a acelor care se obișnuiseră să trăiască din pomană, în „cultura sărăciei”<sup>38</sup>. În veacul al XVI-lea, în Țara Românească și Moldova, domnia a susținut măsuri corecte de asistență a săracilor: controlul administrativ al săracilor și vagabonzilor (mai ales în orașe); interzicerea cerșitului public în cazul cerșetorilor valizi, capabili să muncească, precum și eliberarea autorizațiilor („cărți de pace”) de cerșit pentru cei invalizi; supravegherea copiilor cerșetori prin plasarea lor ca ucenici pentru a învăța o meserie; ajutorul social acordat săracilor bolnavi sau invalizi; săracii valizi (care puteau să muncească) beneficiau și ei de ajutoare dacă venitul obținut nu era suficient pentru întreținerea familiei; organizarea funeraliilor celor săraci etc..

<sup>36</sup> Ligia Livadă -Cadeschi, *De la milă la filantropie. Instituții de asistare a săracilor din Țara Românească și Moldova în secolul al XVIII-lea*, Editura Nemira, București, 2001, passim.

<sup>37</sup> Valentin Gheonea, *Prin Curtea miracolelor, la Paris, Iași, București și Câmpulung*, în „Magazin istoric”, serie nouă, nr. 1, 1967, p. 86.

<sup>38</sup> Doru Buzducea, *Sisteme moderne de asistență socială. Tendințe globale și practici locale*, Editura Polirom, Iași, 2009, p. 118.-119.

**BIBLIOGRAFIE:****Izvoare**

+++*Călători străini despre Țările Române*, vol. I-III, VI-VII, Editura Științifică, București, 1971-1973.

\*\*\**Documente privind istoria României*, Seria B, Țara Românească, veacul al XVI-lea, vol. III, Editura Academiei, București, 1951.

Neculce, Ion, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediție îngrijită, glosar și reperi istorico-literare de Gabriel Ștrempel, Editura Minerva, București, 1986.

Ureche, Grigore, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediție îngrijită de Petre P. Panaitescu, Editura Minerva, București, 1987.

Veress, Andrei, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. I, București, 1929.

**Lucrări generale**

Buzducea, Doru, *Aspecte contemporane în asistența socială*, Editura Polirom, Iași, 2005.

Giurescu, Constantin C., *Istoria Românilor*, vol. II, ediție îngrijită de Dinu C. Giurescu, Editura All, București, 2000.

**Lucrări speciale**

Costăchel V., Cazacu A., Panaitescu P. P., *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, Editura Științifică, București, 1957.

Gheonea, Valentin, *Prin Curtea miracolelor, la Paris, Iași, București și Câmpulung*, în "Magazin istoric", serie nouă, nr. 1, 1967.

Ghibănescu, Gheorghe, *Breasla mișeilor și locul calicilor din Iași*, în "Ion Neculce", buletin al Muzeului Municipal din Iași, fasc. IV, 1924 (extras).

Giurescu, Constantin C. *Despre sirac și siromah în documentele slave muntene*, în "Revista Istorică", XIII, nr. 1-3, 1927.

Gorovei, Ștefan Sorin, *Petru Rareș (1527-1538; 1541-1546)*, Editura Militară, București, 1982.

Halic, Bogdan Alexandru *Civilizația tradițională românească în secolele XIV-XVI*, în \*\*\**Istoria Românilor* (tratat), vol. IV, ediția a II-a revăzută și adăugită, coord. acad. Ștefan Ștefănescu, acad. Camil Mureșanu, acad. Ioan Aurel Pop, Editura Enciclopedică, București, 2012.

Iorga, Nicolae, *Calicii lui Mihai Viteazul, o nouă orânduire a lui*, în "Analele Academiei Române", Memoriile Secțiunii Istorice, seria a III-a, tom XXI, 1939.

Livadă -Cadeschi, Ligia, *De la milă la filantropie. Instituții de asistare a săracilor din Țara Românească și Moldova în secolul al XVIII-lea*, Editura Nemira, București, 2001.

Livadă – Cadeschi, Ligia, *Fețele sărăciei. O istorie a cuvintelor*, în "Revista de istorie socială", I, 1996

Mazilu, Dan Horia, *Lege și fărădelege în lumea românească veche*, Editura Polirom, Iași, 2006.